

**Національний аерокосмічний
університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
Гуманітарно-правовий факультет
Кафедра права (702)**

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В
УКРАЇНІ
(силабус навчальної дисципліни)**

Галузь знань	08 право
Спеціальність	081 Право
Освітня програма	Право
Форма навчання	Денна
Статус дисципліни	Вибіркова
Мова викладання	Українська
Курс / семестр	4 курс, 6 семестр
Кількість кредитів ЄКТС	6
Кількість модулів	1
Кількість змістовних модулів	2
Розподіл за видами занять та годинами навчання	Лекції: 32 год. Практичні/семінарські: 32 год. Самостійна робота: 116 год.
Форма підсумкового контролю	Екзамен
Факультет	Гуманітарно-правовий факультет
Кафедра	Кафедра права (702)
Викладач	Філіпенко Наталія Євгенівна, к.ю.н., доцент
Контакти викладача	n.filipenko@khai.edu
Посилання на курс в Mentor	https://mentor.khai.edu/course/view.php .
Консультації	Консультації з навчальної дисципліни проводяться протягом семестру кожного вівторка та п'ятниці з 14.00 до 15.30 в кабінеті № 205. В разі додаткової потреби здобувача в консультації час погоджується з викладачем.

ОПИС КУРСУ

Мета та завдання навчальної дисципліни

Курс призначено для слухачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (денна і заочна форми навчання). Курс носить практичну спрямованість та надає змогу засвоїти основні поняття інформаційної безпеки України; розширити знання щодо концепції інформаційної безпеки України та її завдань; оволодіти основами методів збору та обробки інформації, запобігання та ліквідації загроз інформаційній безпеці; розглянути з практичної точки зору організаційні основи захисту інформації; навичками формування організаційної політики безпеки тощо.

Курс передбачає проведення очних лекцій, практик, семінарів-консультацій з

**Національний аерокосмічний
університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
Гуманітарно-правовий факультет
Кафедра права (702)**

тематики курсу за участю викладача і самостійну роботу студентів з постійним консультуванням, методичної та організаційної підтримки в дистанційному режимі. В курсі передбачена робота в форумах, участь в дистанційних семінарах, виконання практичних завдань, практикумів, контрольних завдань, проведення комп'ютерного тестування. Вивчення курсу супроводжується розробкою викладачами тестів з навчальної дисципліни. Після закінчення навчання тести використовуються викладачем для навчання та контролю навчальної діяльності студентів.

Мета курсу – формування юриста з освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавр, вироблення у нього почуття інноваційного характеру, високих навичок професійної діяльності та набуття вмінь, необхідних для застосування спеціалізованих заходів у сферах інформаційної та комп'ютерної безпеки, які забезпечують захист сучасних інформаційних систем у професійній діяльності, пов'язаної з отриманням, обробкою, накопиченням і захистом особистої та юридичної інформації.

Предметом навчальної дисципліни є основи нормативно-правового забезпечення інформаційної безпеки в Україні.

Основними завданнями вивчення дисципліни є забезпечення ознайомлення з новітніми науковими та практичними досягненнями у сфері протидії злочинності; вироблення навичок та вмінь комплексного аналізу загроз інформаційній безпеці, прогнозуванням та програмуванням антикризових заходів тощо.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні досягти таких компетентностей:

Інтегральна компетентність. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі професійної правничої діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування правових доктрин, принципів і правових інститутів і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК).

- ЗК2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
- ЗК7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

Фахові компетентності (ФК).

– ФК 7. Здатність застосовувати знання завдань, принципів і доктрин національного права, а також змісту правових інститутів, щонайменше з таких галузей права як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, кримінальне і кримінальне процесуальне право.

– ФК 8. Знання і розуміння особливостей реалізації та застосування норм матеріального і процесуального права.

– ФК 11. Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти.

– ФК12. Здатність аналізувати правові проблеми, формувати та обґрунтовувати правові позиції.

– ФК13. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань у професійній діяльності.

**Національний аерокосмічний
університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
Гуманітарно-правовий факультет
Кафедра права (702)**

– ФК14. Здатність до консультування з правових питань, зокрема, можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів, відповідно до вимог професійної етики, належного дотримання норм щодо нерозголошення персональних даних та конфіденційної інформації.

– ФК16. Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення.

Програмні результати навчання:

– ПРН 1. Визначати переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин.

– ПРН 2. Здійснювати аналіз суспільних процесів у контексті аналізованої проблеми і демонструвати власне бачення шляхів її розв'язання.

– ПРН 3. Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел.

– ПРН 4. Формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу відомої проблеми.

– ПРН 5. Давати короткий висновок щодо окремих фактичних обставин (даних) з достатньою обґрунтованістю.

– ПРН 6. Оцінювати недоліки і переваги аргументів, аналізуючи відому проблему.

– ПРН 7. Складати та узгоджувати план власного дослідження і самостійно збирати матеріали за визначеними джерелами.

– ПРН 8. Використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин.

– ПРН 9. Самостійно визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна допомога, і діяти відповідно до отриманих рекомендацій.

– ПРН 10. Вільно спілкуватися державною та іноземною мовами як усно, так і письмово, правильно вживаючи правничу термінологію.

– ПРН 11. Володіти базовими навичками риторики.

– ПРН 12. Доносити до респондента матеріал з певної проблематики доступно і зрозуміло.

– ПРН 13. Пояснювати характер певних подій та процесів з розумінням професійного та суспільного контексту.

– ПРН14. Належно використовувати статистичну інформацію, отриману з першоджерел та вторинних джерел для своєї професійної діяльності.

– ПРН 15. Вільно використовувати для професійної діяльності доступні інформаційні технології і бази даних.

– ПРН 16. Демонструвати вміння користуватися комп'ютерними програмами, необхідними у професійній діяльності.

– ПРН 17. Працювати в групі, формуючи власний внесок у виконання завдань групи.

– ПРН 18. Виявляти знання і розуміння основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування національної правової системи.

– ПРН 19. Демонструвати необхідні знання та розуміння сутності та змісту основних правових інститутів і норм фундаментальних

**Національний аерокосмічний
університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
Гуманітарно-правовий факультет
Кафедра права (702)**

- галузей права.
- ПРН 20. Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів.
- ПРН 21. Застосовувати набуті знання у різних правових ситуаціях, виокремлювати юридично значущі факти і формувати обґрунтовані правові висновки.
- ПРН 22. Готувати проекти необхідних актів застосування права відповідно до правового висновку зробленого у різних правових ситуаціях.
- ПРН 23. Надавати консультації щодо можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів у різних правових ситуаціях.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					
	у тому числі					
	усього	Лек.	Пр.	Лаб.	Сем.	С.р.
1	2	3	4	5	6	7
Модуль 1						
Змістовий модуль 1. Загальна частина						
1. Базові терміни та визначення. Основні задачі забезпечення інформаційної безпеки. Джерела загроз інформаційній безпеці.	14	2	-	-	2	10
2. Правове регулювання інформаційної безпеки в Україні як наука та навчальна дисципліна, її предмет, метод і система	14	2	-	-	2	10
3. Організаційно-правові й тактико-технічні заходи захисту державної таємниці.	14	2	2	-	-	10
4. Організаційно-правові й тактико-технічні заходи захисту комерційної таємниці.	18	4	2	-	-	12
5. Організаційно-правові й тактико-технічні заходи захисту банківської таємниці.	16	4	2	-	-	10
6. Основи криптографічного захисту інформації	16	2	2	-	2	10
7. Оперативно-розшукові заходи забезпечення інформаційної безпеки.	18	4	2	-	2	10
8. Протидія кібертерористичним атакам на об'єкти критичної інфраструктури та авіаційного транспорту	17	2	2	-	2	11
9. Міжнародний стандарт безпеки ISO/IEC 17799:2005 із захисту інформації.	18	2	2	-	2	12

**Національний аерокосмічний
університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
Гуманітарно-правовий факультет
Кафедра права (702)**

Разом за змістовим модулем 1	145	24	14		12	95
Змістовий модуль 2. Особлива частина						
10. Міжнародно-правові засади інформаційної безпеки.	13	4	-	-	2	7
11. Принципи, джерела та суб'єкти міжнародної системи інформаційної безпеки.	11	2	-	-	2	7
12. Концептуальні засади правового забезпечення інформаційної безпеки України в умовах євроінтеграції.	11	2	-	-	2	7
Разом за змістовим модулем 2	35	8	-	-	6	21
Усього годин	180	32	14	-	18	116

Програма навчальної дисципліни

Модуль 1

Змістовний модуль 1. Загальна частина

Тема 1.

Базові терміни та визначення. Основні задачі забезпечення інформаційної безпеки.

Джерела загроз інформаційній безпеці.

Мета і завдання курсу. Базові терміни та визначення. Нормативно-правові джерела інформаційної безпеки України. Про концепцію інформаційної безпеки України. Основні задачі інформаційної безпеки. Методи запобігання та ліквідації загроз інформаційній безпеці. Організаційні основи захисту інформації. Організаційно-технічні заходи захисту інформації.

Тема 2.

Правове регулювання інформаційної безпеки в Україні як наука та навчальна дисципліна, її предмет, метод і система.

Загальна характеристика правового регулювання інформаційної безпеки в Україні як юридичної науки, її предмет та метод. Сучасний стан та перспективи розвитку правового регулювання інформаційної безпеки в Україні, окремих її напрямків в сучасній Україні.

Місце правового регулювання інформаційної безпеки в Україні в системі юридичних дисциплін. Роль правового регулювання інформаційної безпеки в Україні у формуванні професійних якостей юриста, його юридичного світогляду, мислення, правової культури.

Тема 3.

Організаційно-правові й тактико-технічні заходи захисту державної таємниці.

Суб'єкти інформаційного простору. Види інформації за змістом (інформація про фізичну особу; інформація довідково-енциклопедичного характеру; інформація про стан довкілля (екологічна інформація); інформація про товар (роботу, послугу); науково-технічна інформація; податкова інформація; правова інформація; статистична інформація; соціологічна інформація; інші види інформації). Поняття й механізм віднесення відомостей до державної таємниці. Основні організаційно-правові заходи щодо охорони державної таємниці.

**Національний аерокосмічний
університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
Гуманітарно-правовий факультет
Кафедра права (702)**

таємниці.

Тема 4.

Організаційно-правові й тактико-технічні заходи захисту комерційної таємниці.

Поняття й механізм віднесення відомостей до комерційної таємниці. Перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці. Правовий захист комерційної таємниці. Зовнішні та внутрішні заходи захисту комерційної таємниці. Нормативно-правові засади створення служби безпеки підприємства (фірми). Структура, функції, завдання служби безпеки підприємства (фірми). Організаційно-технічні заходи захисту комерційної таємниці.

Тема 5.

Організаційно-правові й тактико-технічні заходи захисту банківської таємниці.

Поняття і сутність банківської таємниці. Умови ефективного функціонування банківської системи України. Перелік відомостей, що становлять банківську таємницю. Правовий захист банківської таємниці. Структура, функції та завдання служби безпеки банків. Організаційно-технічні заходи захисту банківської таємниці.

Тема 6.

Основи криптографічного захисту інформації

Поняття криптографічного захисту інформації. Історія виникнення та розвиток сучасних криптографічних методів захисту інформації. Нормативно-правове регулювання криптографічного захисту інформації («Положення про порядок здійснення криптографічного захисту інформації в Україні»). Діяльність Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України.

Тема 7.

Оперативно-розшукові заходи забезпечення інформаційної безпеки

Поняття оперативно-розшукової діяльності. Повноваження органів і підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність у сфері забезпечення інформаційної безпеки. Повноваження оперативних підрозділів правоохоронних органів щодо отримання банківської та комерційної інформації.

Тема 8.

Протидія кібертерористичним атакам на об'єкти критичної інфраструктури та авіаційного транспорту

Поняття кіберзагроз та кібертерористичних атак. Основні заходи протидії кіберзагрозам на об'єктах критичної інфраструктури та авіаційного транспорту.

Тема 9.

Міжнародний стандарт безпеки ISO/IEC 17799:2005 із захисту інформації.

Загальні відомості про Міжнародний стандарт безпеки ISO/IEC 17799:2005 із захисту інформації. Його основні положення: Політика безпеки. Організаційні заходи щодо забезпечення безпеки. Класифікація і управління ресурсами. Безпека персоналу. Фізична безпека. Управління комунікаціями і процесами. Контроль доступу. Розробка і технічна підтримка обчислювальних систем. Управління інцидентами інформаційної безпеки. Управління неперервністю бізнесу. Відповідність системи основним вимогам.

Змістовний модуль 2. Особлива частина

Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» Гуманітарно-правовий факультет Кафедра права (702)

Тема 10.

Міжнародно-правові засади інформаційної безпеки.

Міжнародна інформація та її джерела. Поняття міжнародного інформаційного права. Обмеження у міжнародному інформаційному праві. Відповідальність держави за інформаційні міжнародно-правові діяння.

Тема 11.

Принципи, джерела та суб'єкти міжнародної системи інформаційної безпеки.

Основні принципи регулювання правовідносин щодо міжнародної інформаційної діяльності. Конвенційні засади міжнародного інформаційного права. Міжнародні договори, їх роль у регулювання транскордонної інформаційної діяльності. Джерела міжнародного інформаційного права: поняття та види. ООН як провідна глобальна організація забезпечення міжнародної безпеки. Інформаційна безпека США: законодавче регулювання та перспективи співпраці для України.

Тема 12.

Концептуальні засади правового забезпечення інформаційної безпеки України в умовах євроінтеграції.

Місце України в системі міжнародної та регіональної безпеки. Еволюція співробітництва Україна – НАТО у формуванні системи інформаційної безпеки. Співробітництво України та ЄС в сфері інформаційної безпеки: досягнення та перспективи.

Матеріально-технічне (програмне) забезпечення дисципліни (за необхідності)

Сторінка курсу на платформі Mentor (персональна навчальна система)	На сайті НАУ розміщено курс «Правове регулювання інформаційної безпеки в Україні», який включає: лекції, практичні завдання, ситуаційні завдання, презентації, рекомендовану література та законодавство. https://mentor.khai.edu/course/view.php .
---	--

Методи контролю

Під час вивчення дисципліни застосовується поточний, модульний та підсумковий контроль.

Поточний контроль проводиться для оцінювання рівня навчальних досягнень під час семінарських, практичних занять та якості виконання індивідуальної і самостійної роботи та передбачає перевірку рівня засвоєння знань, умінь і навичок студентом з кожного окремого модуля навчальної дисципліни.

Поточний контроль – проведення семінарських занять, відпрацювання академічних заборгованостей.

Поточний контроль під час проведення семінарських занять передбачає перевірку рівня засвоєння знань, умінь і навичок студентом з кожного окремого навчального (змістового) модуля навчальної дисципліни та їх корекцію. Прозорість оцінювання рівня знань студентів забезпечується чіткими критеріями.

Модульний контроль – визначає якість виконаної студентом навчальної роботи з певного навчального (змістового) модуля та оцінюється за сукупними підсумками поточної успішності, включаючи виконану індивідуальну, самостійну та модульну контрольну роботу.

Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» Гуманітарно-правовий факультет Кафедра права (702)

Підсумковий контроль – виставляється як сума балів з усіх модулів навчальної дисципліни та обраховується, як правило, як середнє арифметичне складових модулів. По закінченню вивчення навчальної дисципліни студент складає семестровий залік (I семестр) та семестровий екзамен (II семестр).

Критерії оцінювання та розподіл балів, які отримують студенти

Досягненню ними належного рівня **компетентності**, який за підсумками навчання визначається за такими критеріями:

Відмінний рівень компетентності (90-100): студент має системні знання, глибоко і повно засвоїв увесь навчальний матеріал, в якому легко орієнтується, володіє категоріально-понятійним апаратом, вмів пов'язувати теорію з практикою, вирішувати практичні завдання, висловлювати і обґрунтовувати свої судження. Може навести особливості інтерпретації правових явищ в різних теоріях, загальне та відмінне в різних позиціях вчених, як в національному так і міжнародному та європейському праві (в межах часу, предмету, простору). Здатен обґрунтувати перспективи розвитку правових явищ в Україні. Відповідь надається на основі знань державних програм, концепцій, проектів нормативно-правових актів, а також наукових джерел.

Добрий рівень компетентності (75-89): студент має ґрунтовні знання навчального матеріалу, але під час відповіді допускає незначні помилки. Володіє категоріально-понятійним апаратом та здатен використовувати знання для вирішення практичних завдань. Може охарактеризувати склад (зміст) явища (або внутрішню побудову явища) та його елементів. Може обґрунтувати призначення явища, яке конкретизується у його функціях (напрямках впливу на інші явища). Може навести подібність та відмінність з іншими спорідненими та протилежними явищами. Відповідь надається за декількома джерелами навчальної літератури, з посиланням на нормативно-правові акти та наведенням прикладів. При відтворенні знань застосовує продуктивний тип мислення.

Достатній рівень компетентності (60-74): студент має базові знання з навчальної дисципліни. Формулює юридичні поняття, класифікаційні критерії, але допускає інтерпретаційні помилки. Може виокремити ознаки явища та їх охарактеризувати (рис, властивості, аспекти). Відповідь надається за одним джерелом навчальної літератури. При відтворенні знань застосовує репродуктивний тип мислення, відсутнє системне викладення навчального матеріалу. Не вмів доказово обґрунтовувати свої судження, допускає неточності при використанні знань для вирішення практичних завдань.

Недостатній рівень компетентності (0-59): студент має фрагментарні знання, що базуються на попередньому досвіді, але не здатен формулювати визначення понять, класифікаційні критерії та тлумачити їхній зміст, не може використовувати знання при вирішенні практичних завдань.

Відповідно до п. 3.2. Положення про рейтингове оцінювання досягнень студентів у Національному аерокосмічному університеті ім. М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» студенту можуть призначатися бали за інші активності, пов'язані з навчальною дисципліною, які нараховуються та можуть бути враховані у загальній оцінці за семестр. Бали зокрема можуть призначатися за такі активності, пов'язані з навчальною дисципліною, як:

Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» Гуманітарно-правовий факультет Кафедра права (702)

- участь у науковому комунікативному заході (конференції, семінарі, круглому столі тощо) із написанням тез наукової доповіді за предметом навчальної дисципліни (20 балів);
- участь у другому турі Всеукраїнської олімпіади відповідного напрямку 20 балів);
- участь (прослуховування) не менше у 5 вебінарах, пов'язаних з навчальною дисципліною (3-15 балів);
- участь у тренінгу, пов'язаному з навчальною дисципліною (15 балів);
- проходження он-лайн курсу, пов'язаного з навчальною дисципліною (20 балів);
- участь та отриманні рейтингового місця у тематично пов'язаному із предметом навчальної дисципліни студентському конкурсі (30 балів);
- розробка та створення дидактичного матеріалу за тематикою предмету навчальної дисципліни (15 балів) (підтвердження - дидактичний матеріал);
- проведення правоосвітнього заходу із учнями шкіл та інших навчальних закладів за тематикою навчальної дисципліни (20 балів);
- написання реферату (5 балів);
- участь у не менше 3 заходах, що проводяться студентськими професійними об'єднаннями за спеціальністю (5-15 балів);
- інші активності, пов'язані з навчальною дисципліною, за попереднім погодженням із науково-педагогічним працівником, який викладає навчальну дисципліну.

Шкала оцінювання: бальна і традиційна

Сума балів	Оцінка за традиційною шкалою	
	Іспит, диференційований залік	Залік
90 – 100	Відмінно	Зараховано
75 – 89	Добре	
60 – 74	Задовільно	
0 – 59	Незадовільно	Не зараховано

Засоби діагностики результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування студентами результатів вивчення дисципліни «Теорія держави і права» є:

- усний виступ;
- виконання письмового завдання;
- тестування;
- есе, дайджест;
- реферат;
- складання словника основних термінів, що визначені програмою курсу;
- ведення опорного конспекту лекцій;
- письмова самостійна робота;
- інші види навчально-наукової роботи (участь у гуртках, наукових конференціях тощо);
- підсумкова модульна робота;
- комплексна контрольна робота;
- залік;
- екзамен.

РЕГУЛЯЦІЯ І ПОЛІТИКИ КУРСУ

Відвідування занять. Регуляція пропусків. Інтерактивний характер курсу передбачає

Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» Гуманітарно-правовий факультет Кафедра права (702)

обов'язкове відвідування практичних занять. Студенти, які за певних обставин не можуть відвідувати практичні заняття регулярно, мусять впродовж тижня узгодити із викладачем графік індивідуального відпрацювання пропущених занять. Окремі пропущені завдання мають бути відпрацьовані на найближчій консультації впродовж тижня після пропуску. Відпрацювання занять здійснюється усно у формі співбесіди за питаннями, визначеними планом заняття. В окремих випадках дозволяється письмове відпрацювання шляхом виконання індивідуального письмового завдання. Студенти, які станом на початок екзаменаційної сесії мають понад 70% невідпрацьованих пропущених занять, до відпрацювання не допускаються.

Дотримання вимог академічної доброчесності студентами під час вивчення навчальної дисципліни. Під час вивчення навчальної дисципліни студенти мають дотримуватися загальноприйнятих морально-етичних норм і правил поведінки, вимог академічної доброчесності, передбачених «Положенням про академічну доброчесність Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»

(<https://khai.edu/assets/files/polozhennya/polozhennya-pro-akademichnu-dobrochesnist.pdf>). Очікується, що роботи студентів будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел, списування, втручання в роботу інших студентів становлять, але не обмежують, приклади можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її незарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману. При виконанні індивідуальної самостійної роботи до захисту допускаються реферати, які містять не менше 60 % оригінального тексту при перевірці на плагіат, есе – 70 %

Вирішення конфліктів. Порядок і процедури врегулювання конфліктів, пов'язаних із корупційними діями, зіткненням інтересів, різними формами дискримінації, сексуальними домаганнями, міжособистісними стосунками та іншими ситуаціями, що можуть виникнути під час навчання, а також правила етичної поведінки регламентуються «Кодексом етичної поведінки в Національному аерокосмічному університеті ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» (<https://khai.edu/ua/university/normativna-baza/ustanovchidokumenti/kodeks-etichnoi-povedinki/>).

Методичне забезпечення

1. Опорний конспект лекцій;
2. Навчально-методичний забезпечення дисципліни (НМКД);
3. Матеріали для самостійної роботи студентів;
4. Інтернет-сторінки міжнародних та регіональних органів.

Рекомендована література

Законодавство

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. ВВР. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних, ратифікована згідно із Законом України № 2438–VI від 06.07.2010 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_326.
3. Конвенція про кіберзлочинність ратифікована Законом України від 07.09.2005 р. № 2824–IV URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_575.

**Національний аерокосмічний
університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
Гуманітарно-правовий факультет
Кафедра права (702)**

4. Додатковий протокол до Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних щодо органів нагляду та транскордонних потоків даних, ратифікований згідно із Законом України № 2438–VI від 06.07.2010р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_363.

5. Додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність, який стосується криміналізації дій расистського та ксенофобного характеру, вчинених через комп'ютерні системи, ратифікований Законом України від 21.07.2006 р. № 23–V URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_687.

6. Доклад рабочей группы по управлению Интернетом. Шато де Босси, 2005. URL: <http://www.wgig.org/WGIG-Report.html>.

7. Документи Всесвітнього Самміту з Інформаційного Суспільства (BCIC): Декларація принципів та План Дій. Женева, 2003; Зобов'язання та Програма для інформаційного суспільства. Туніс, 2005 URL: <http://www.itu.int/ws/is/outcome/booklet/indexru.html>.

8. Про міжнародне приватне право. Закон України від 23.06.2005 р. № 2709– IV // ВВР. 2005ю. N 32. ст.422.

9. Про міжнародні договори України. Закон України від 29.06.2004 р. 1906– IV // ВВР. 2004. N 50. ст.540.

10. Про державну таємницю. Закон України від 21. 01.1994 р. № 3856-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text>.

11. Про інформацію. Закон України № 2658-XII від 02.10.92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>.

12. Про оперативно-розшукову діяльність. Закон України № 2136-XII від 18.02.92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>.

13. Про банки і банківську діяльність. Закон України № 2121-III від 07.12.2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text/>

14. Окинавская Хартия глобального информационного общества (Окинава, 22 июля 2000 года) // Дипломатический вестник. 2000. N 8. С. 51 – 56. URL: zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=998_163.

15. Резолюция Международного Союза Электросвязи № 133 «Роль администраций Государств–Членов в управлении интернационализированными (многоязычными) наименованиями доменов» / МСЭ, Анталия, 2006. URL: http://www.ifacom.ru/files/Documents/resolution_133.pdf.

16. Рекомендация о развитии и использовании многоязычия и всеобщем доступе к киберпространству (32-я Генеральная конференция ЮНЕСКО, Париж, 2003. URL: <http://www.unesco.org>.

17. Рекомендації щодо забезпечення правомірності використання комп'ютерних програм вільного користування, Державна служба інтелектуальної власності України. URL: <http://www.sdip.gov.ua/ua/rozcompprogfree.html>.

18. Рекомендації щодо застосування вільних публічних ліцензій на використання об'єктів авторського права і суміжних прав. Державна служба інтелектуальної власності України. URL: <http://www.sdip.gov.ua/ua/recvilnuxpublits.html>.

19. Рекомендації щодо онлайн-ліцензування. Державна служба інтелектуальної

**Національний аерокосмічний
університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
Гуманітарно-правовий факультет
Кафедра права (702)**

власності України. URL: <http://www.sdip.gov.ua/ua/reconlinelits.html>.

20. Статут Організації Об'єднаних Націй від 26 червня 1945 р.

21. Статут Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) від 16.11.1945 р.

22. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС). URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=981_018.

23. Affirmation of Commitments by the United States Department of Commerce and the Internet Corporation for Assigned Names and Numbers, 30.09.2009. URL: <http://www.icann.org/en/documents/affirmation-of-commitments-30sep09-en.htm>.

24. Council of Europe: Declaration CM(2005)56 of the Committee of Ministers on human rights and the rule of law in the Information Society. URL: <https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?id=849061>.

25. Declaration by the Committee of Ministers on Internet governance principles, adopted on 21 September 2011. URL: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/Doc/CM_en.asp.

26. Declaration by the Committee of Ministers on the protection of freedom of expression and information and freedom of assembly and association with regard to Internet domain names and name strings, adopted on 21 September 2011. URL: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/Doc/CM_en.asp.

27. Declaration of Principles. Building the Information Society: a global challenge in the new Millennium / Document WSIS-03/GENEVA/DOC/4-E. – 12 December 2003. URL: <http://www.itu.int/wsis/docs/geneva/official/dop.html>.

28. Declaration of the Committee of Ministers on network neutrality, adopted on 29 September 2010. URL: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/Doc/CM_en.asp.

29. Declaration of the Committee of Ministers on the Digital Agenda for Europe, adopted 29 September 2010. URL: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/Doc/CM_en.asp.

30. Declaration of the Committee of Ministers on the management of the Internet protocol address resources in the public interest, adopted on 29 September 2010. – Режим доступу: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/Doc/CM_en.asp.

31. E-Justice: a Tool for Citizens, Practitioners and Business (Forum on Judicial Cooperation in Civil Matters: Debate with National Parliaments, 2 December 2008). URL: http://www.ccbe.org/fileadmin/user_upload/NTCdocument/Study_EJustice_2_De1_1246866101.pdf

32. European Commission Report on the existence of a global system for the interception of private and commercial communications (ECHELON interception system) (2001/2098(INI). – 2001. URL: www.cryptome.org/echelon-ep-fin.htm.

33. Illegal and Harmful Content on the Internet (European Commission Communication to the European Parliament, The Council, The Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, COM(96) 487, Brussels-Luxembourg, 16 October 1996). URL: <http://www2.echo.lu/legal/en/internet/communic.html>.

34. Recommendation CM/Rec (2011)8 of the Committee of Ministers to member states on the protection and promotion of the universality, integrity and openness of the Internet. URL: <https://coe.int/>.

35. Report by the Council Working Party on Legal Data Processing (e-Justice). Brussels,

**Національний аерокосмічний
університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
Гуманітарно-правовий факультет
Кафедра права (702)**

2007.

36. Resolution of The European Parliament of 19 February 2001 on the organisation and management of the internet – international and European policy issues 1998–2000 // OJ. 2001. C 343. P. 286.

37. The Macbride report Communication and Society Today and Tomorrow, Many Voices One World, Towards a new more just and more efficient world information and communication order , Kogan Page, London/Uniput, New York/Unesco, Paris. Unesco, 1980. URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0004/000400/040066eb.pdf>.

38. The Uniform Domain Name Dispute Resolution Policy and WIPO (INTA Conference Paper), WIPO, 2011. URL: <http://www.wipo.int/amc/en/docs/wipointaudrp.pdf>.

39. The WIPO Copyright Treaty (WCT). 1996. URL: <http://www.wipo.int/clea/docs/en/wo/wo033en.htm>.

40. The WIPO Performances and Phonograms Treaty (WPPT). 1996. URL: <http://www.wipo.int/clea/docs/en/wo/wo034en.htm>.

41. Towards Knowledge Societies: UNESCO World Report.

42. Understanding Cybercrime: A Guide for Developing Countries ITU, 2009. URL: <http://www.itu.int/ITU-D/cyb/cybersecurity/docs/itu-understanding-cybercrime-guide.pdf>.

Основна (базова) література:

43. Арістова І.В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти / За загальною редакцією д-ра юрид. наук, проф. Бандурки О.М. : Монографія. Харків: Вид-во Ун-ту внутр. Справ, 2000. 368 с.

44. Баранов А. А. Информационная инфраструктура: проблемы регулирования деятельности. К. : ТОВ «Видавничий дім Дмитра Бураго», 2012. 352 с.

45. Дзьобань О.П. Філософія інформаційного права: світоглядні й загальнотеоретичні засади: Монографія. Харків: Майдан, 2013. — 360 с.

46. Довгань О. Д. Забезпечення інформаційної безпеки в контексті глобалізації: теоретико - правові та організаційні аспекти : монографія. НАПрН України, НДІП, НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2015. 388 с.

47. Довгань О.Д. Ескалація кіберзагроз національним інтересам України та правові аспекти кіберзахисту: монографія. К.: Вид-во «Артек». 2017. – 113с.

48. Довгань О.Д. Право власності на інформацію і правовий захист баз даних /О.Д.Довгань// Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського /редкол. В.Попик, Г.Боряк, В.Горовий [та ін.]; відп. ред. В.Горовий; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України К., 2017. Вип.43. С. 42-53.

49. Довгань О.Д. Система інформаційної безпеки України: онтологічні виміри / О.Д. Довгань, Т.Ю.Ткачук // Інформація і право № 1 (24). 2018 . С. 89-104.

50. Довгань О.Д. Правове забезпечення інформаційної безпеки держави як підгалузь інформаційного права: теоретичний дискурс / О.Д. Довгань, Т.Ю.Ткачук // Інформація і право № 2 (25). 2018 . С. 73-85.

51. Доступ до інформації та електронне урядування / Автори-упорядники М.С. Демкова, М.В. Фігель. К.: Факт, 2004. 336 с.

52. Електронна комерція і право / Уклад. А.А. Маєвська Х., 2010. 256 с. URL:

**Національний аерокосмічний
університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
Гуманітарно-правовий факультет
Кафедра права (702)**

http://tempus-khai.org.ua/download_file.php?id=83

53. Задорожний А.В., Пазюк А.В. Международное информационное право. Т. 1: Учебное пособие, К. : Феникс, 2013.

54. Захаров Є. Правові засади моніторингу телекомунікацій (доповідь на громадських слуханнях 14.12.2003 г.). URL: http://www.khpg.org.ua/ru/index.php?id=1071399822#_ftnref1

55. Золотар О.О. Інформаційна безпека людини: теорія і практика: монографія / О.О.Золотар. К. : ТОВ «Видавничий дім «АртЕк», 2018. 446 с.

56. Кормич Б.А. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи: Навч. посібник / Б.А. Кормич. К.: Кондор, 2004 . 384 с.

57. Кормич БА. Організаційно-правові основи політики інформаційної безпеки України: Автореф. дис... докт. юрид. наук: 12.00.07 / Національний університет внутрішніх справ МВС України. Харків, 2004. 41с.

58. Кохановська О.В.Правове регулювання у сфері інформаційних відносин / О.В.Кохановська. К., 2001. 212с.

59. Кохановська О. В. Форми захисту інформаційних прав у доктрині і законодавстві України // Бюлетень Мін'юсту України.К., 2006. №3. с. 70-77.

60. Макаренко Є.А. Міжнародні інформаційні відносини: Монографія. К.: Наша культура і наука, 2002. 452 с.

61. Марущак А.І. Правові основи захисту інформації з обмеженим доступом: Курс лекцій / А.І. Марущак. К.: КНТ, 2007. 208 с

62. Марущак А.І. Інформаційне право: Доступ до інформації: навч. посіб. / А.І. Марущак. К.: КНТ, 2007. 532 с.

63. Марущак А.І. Інформаційне право: регулювання інформаційної діяльності: навч. посіб. / А.І. Марущак. К.: Скіф, 2008. 334 с.

64. Марущак А.І. Пріоритети розвитку інформаційного права України / А.І.Марущак // Інформація і право. 2011. № 1(1). С. 20-25.

65. Міжнародна інформація. / Кудрявцева С.П., Колос В.В. Навчальний посібник. К.: Видавничий Дім «Слово», 2005. 400с.

66. Новицький А.М. Правове регулювання інституціоналізації інформаційного суспільства в Україні: Монографія / А.М. Новицький. Ірпінь: НУДПС України, 2011. 444 с.

67. Організація захисту інформації з обмеженим доступом: підручник /А.М. Гуз, О.Д. Довгань, А.І. Марущак та ін.; за заг. ред. Є.Д. Скулиша. К.: Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2011. 378 с.

68. Пазюк А. Права людини та Інтернет. К.: МГО Прайвесі Юкрейн, 2002. 150 с.

69. Пазюк А.В. Захист прав людини стосовно обробки персональних даних: міжнародні стандарти. К.: МГО Прайвесі Юкрейн, 2000. 88 с.

70. Пастухов О.М. Авторське право в Інтернеті. К.: Школа, 2004. 144с.

71. Право на приватність: *conditio sine qua non* / Харківська правозахисна група. Харків: Фоліо, 2003. 216 с.

72. Ткачук Т.Ю. Забезпечення інформаційної безпеки в умовах євроінтеграції України: правовий вимір: Монографія / Т.Ю. Ткачук. К. : ТОВ «Видавничий дім «АртЕк», 2018. 411 с.

73. Україна на шляху до суспільства знань: освіта, наука, культура / за ред. А.В.

**Національний аерокосмічний
університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
Гуманітарно-правовий факультет
Кафедра права (702)**

Пазюк. К., 2005. 69 с.

74. Шахбазян К.С. Міжнародно-правові основи регулювання відносин в мережі Інтернет: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2009.

75. Шевчук О., Голобуцький О. Інформаційне суспільство. URL: <http://www.e-ukraine.biz/ukraine1.html>.

Довідкові джерела:

112. Документи Ради Європи та діяльність в рамках проекту боротьби з кіберзлочинністю. URL: www.coe.int/cybercrime

113. Международный Союз Электросвязи (МСЭ): Верен идее соединить мир. URL: <http://www.itu.int/ru/about/Pages/default.aspx>

114. Перелік організацій, призначених ICANN для вирішення спорів. Режим доступу: www.icann.org/en/dndr/udrp/approved-providers.htm.

115. Проект 'Creative Commons' в Україні. URL: <http://creativecommons.org.ua/>.

116. Список міжнародно-правових документів у галузі інтелектуальної власності / Wikipedia. URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>.

117. Співробітництво України з Міжнародним союзом електрозв'язку (МСЕ) . URL: <http://www.stc.gov.ua/uk/publish/article/86659>.

118. Український Форум з управління Інтернетом IGF-UA . URL: <http://igf-ua.org/>.

119. Хронологія Інтернет: Robert H'obbes' Zakon. Hobbes' Internet Timeline 10.1 URL: <http://www.zakon.org/robert/internet/timeline/>.

120. Communication theory / Wikipedia. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Communication_theory.

121. Council of Europe: Information society and Media. URL: <http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/>.

122. Creative Commons . URL <http://creativecommons.org/about>.

123. Creative Commons licenses. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Creative_Commons_licenses.

124. Diagram of ICANN's multi-stakeholder model. URL: <http://www.icann.org/en/structure/>.

125. History of the Internet / Wikipedia. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_the_Internet.

126. Internet Architecture Board . URL: www.iab.org/.

127. Internet Assigned Numbers Authority (IANA). URL: <http://www.iana.org/>.

128. Internet Corporation for Assigned Names and Numbers. URL: <http://www.icann.org/>.

129. Internet Engineering Steering Group . URL: <http://www.ietf.org/iesg/>.

130. Internet Engineering Task Force . URL: <http://www.ietf.org/>.

131. Internet Governance / Wikipedia. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Internet_governance.

132. Internet Governance Forum. URL: <http://www.intgovforum.org/cms/aboutigf>.

133. Internet Governance Forum / Wikipedia. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Internet_Governance_Forum.

134. Internet Library of Law and Court Decisions. URL: <http://www.internetlibrary.com/>.

135. Internet Society (ISOC) . URL: <http://www.isoc.org/>.

136. UNESCO and WSIS. URL: <http://www.unesco.org/new/en/communication-and->

**Національний аерокосмічний
університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
Гуманітарно-правовий факультет
Кафедра права (702)**

information/flagship-project-activities/unesco-and-wsis/resources/official-statements-and-documents/.

Інформаційні ресурси

1. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <http://rada.gov.ua/>
2. Урядовий портал органів виконавчої влади України. URL: <http://www.kmu.gov.ua/>
3. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: reyestr.court.gov.ua/
4. Інформаційна правова система ЛІГА:ЗАКОН. URL: <http://lz.ligazakon.ua/ua/>
5. Юридична бібліотека Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/info_law.html.